

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMATİK YAŞANTILARIN, YETİŞKİN BAĞLANMA STİLLERİNİN VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN EVLİLİK DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE INFLUENCE OF CHILDHOOD TRAUMATIC EXPERIENCES, ADULT ATTACHMENT STYLES AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING ON MARITAL SATISFACTION

Burcu Muşdal Çelebi^{1*}, Aslıhan Polat²

¹Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruhsal Travma Yüksek Lisans Programı, Kocaeli, Türkiye

²Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli, Türkiye

ORCID iD: Burcu Muşdal Çelebi: 0000-0003-4281-8567; Aslıhan Polat: 0000-0001-9649-8701

*Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Burcu Muşdal Çelebi, e-posta / e-mail: burcu_musdal@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received: 20.04.2018

Kabul Tarihi / Accepted: 11.07.2018

Yayın Tarihi / Published: 01.01.2019

Öz

Amaç: Araştırmanın temel amacı, çocukluk çağında yaşanan travmaların evlilik doyumunu etkileme düzeyini analiz etmektir. Çocukluk travmaları ve bağlanma stillerinin evlilik doyumu üzerindeki etkilerine bakılırken bunun dışında, evlilik biçimi, evlilik süresi ve eğitim durumları gibi değişkenlerin evlilik doyumu üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığına da bakılmıştır.

Yöntem: Çalışmanın amacı doğrultusunda en az 1 yıldır evli kadın katılımcılar ile ölçekler elden verilip veriler toplanmıştır. Katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II), İlişkilerde Mutluluk Ölçeği (İMÖ) ve Semptom Değerlendirme Ölçeği (SA-45) uygulanmıştır. Kişisel bilgi formu; cinsiyet, yaş, eğitim, evlenme şekli, evlilik süresi, sahip olunan çocuk sayısı hakkında sorular içermektedir.

Bulgular: Yapılan istatistik sonucunda sosyo-demografik özellikler ile evlilik doyumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu-nunla birlikte bağlanma örüntüleri, psikolojik iyi oluş ve travmatik yaşantılar ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan istatistik sonuçlarına göre, evlilik doyumu ve bağlanma örüntüleri, psikolojik iyi oluş ve travmatik yaşantılar arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

Sonuç: Çalışmanın bulgularına göre, yetişkin bağlanma stilleri evlilik doyumunu etkilemektedir. Çift terapisi çalışmalarında bağlanma sorunlarının değerlendirilip ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma stilleri, evlilik doyumu, çocukluk çağı travmaları, psikolojik iyi oluş

Abstract

Objective: The main purpose of the study is to analyse the childhood traumatic experiences impact on marital satisfaction. While considering the childhood trauma and attachment styles impacts on marital satisfaction, differences between some socio-demographic factors such as marital style, length of marriage and education level will also be referred.

Methods: Participants are randomly selected between women married more than a year and they filled out Childhood Trauma Questionnaire, Experiences in Close Relationship II (YİYE-II) and Symptom Assesment-45 (SA-45), Relationship Happiness Questionnaire (IMO), Personal Information Form including sex, age, education, marital status, length of marriage, number of children and type of marriage related questions.

Results: According to the results of the statistics, there was no statistically significant difference between socio-demographic factors and marital satisfaction. However, significant relationships have been found between marital satisfaction and attachment styles, psychological well-being, and traumatic experiences. Statistical results showed that there is a negative relationship between marital satisfaction and attachment styles, psychological well-being and traumatic experiences.

Conclusion: According to the results of the study, adult attachment styles impress marital satisfaction. It is thought that it is important to evaluate and handle attachment problems in couple therapy studies.

Keywords: Marital satisfaction, childhood traumatic life experiences, attachment styles, psychologic well-being

Giriş

Evlilik, yetişkinlerin yaşantısında önemli bir yer tutmaktadır. Boşanma oranları günümüzde giderek artmaktadır. Çiftler, evliliğe adım attıklarında her ikisi de farklı geçmiş deneyimleri, bireysel özellikleri, alışkanlıkları ile evliliğe gelirler. Ve birbirlerine uyum sağlamaya çalışırlar. Hawkins (1968), doyumlu bir evliliği, çiftlerin evlilik yaşantısında kendi-

lerini mutlu hissetmeleri olarak tanımlamaktadır.¹

Evliliğin doyumlu olması, bireylerin çift yaşantısındaki mutluluğun

yanı sıra bireysel psikolojik ve fiziksel sağlıklarını da olumlu yönde etkilemektedir. Evlilikte karşılaşılan olumsuzlukların bireylerin yaşadığı sıkıntılarda etkisi büyüktür. Yapılan araştırmalar evlilik doyumundaki azalmanın evli kadınlarda yaşam kalitesini düşürdüğünü, yine evli kadınlarda depresyonla ilişkili olduğunu belirtmiştir.² Evlilikte yaşanan sorunlar bireylerin yanı sıra çocukları ve çevreyi de olumsuz yönde etkilemektedir. Eşlerden her ikisinin de güvenli bağlanma stiline sahip olması ile evlilik doyumunu arasında önemli bir bağlantı olduğu bulunmuştur.³ Ayrıca güvenli bağlananlar diğerlerine göre evlilik ilişkisindeki problemlerin çözümünde daha yapıcı çözümler bulabilmektedir. Kaçınan ve kaygılı karı ve kocanın evlilikle ilgili güvenli bağlanmalara göre daha çok stres ifade ettiklerini bulmuşlardır.⁴ Uğur, çocukluk döneminin aynı zamanda travma ile karşılaşması, baş etmesi en zor dönem olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı olarak aile içindeki olumsuzlukların çocuğun gelişim sürecine zarar verdiğini ve bu olumsuz yaşantıların bireylerde depresyon, anksiyete, utanma ve suçluluk duyguları, düşük benlik algısı, travmat sonrası stres bozukluğu, psikosomatik bozukluklar olarak kendini gösterebileceğini aktarmıştır.⁵ Whisman çocuklukta yaşanan travmaların (örneğin; cinsel istismar) ile evlilikte yaşanan olumsuzluklar arasında bir ilişki olduğunu belirtmiştir.⁶ Çocukluk döneminde fiziksel istismar, tecavüz veya ciddi fiziksel saldırılara maruz kalan evli bireyler arasında boşanma ve ayrılma oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Mevcut evlilik memnuniyeti, çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalmış bireyler arasında daha düşük olduğu bulunmuştur.⁶ Tüm bu nedenlerle evlilik doyumunu etkileyebilecek değişkenlerin araştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ile evlilik-aile danışmanlığı alanındaki çalışmalara ve evlilik sorunlarından kaynaklı yaşanan sıkıntılar için uygulanan bireysel çalışmalara yeni bakış açıları kazandırılması amaçlanmıştır. Evlilik doyumunun artırılması, gelecek kuşakların ruh sağlığı açısından da fayda sağlayacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı çocukluk çağına yaşanan olumsuz yaşantıların ve erişkinlikteki bağlanma stillerinin evlilik doyumunu etkileme düzeyini analiz etmektir. Çocukluk travmaları ve bağlanma stillerinin evlilik doyumunu üzerindeki etkilerine bakılırken bunun dışında alt amaç olarak, psikolojik iyi oluş, evlilik biçimi, evlilik süresi, sosyo-ekonomik ve eğitim durumları, gibi değişkenlerin evlilik doyumunu üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığına da bakılmıştır.

Araştırmanın temel varsayımı, çocukluk çağı travmalarına maruz kalma düzeyi yüksek ve güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip bireylerin evlilik doyumunu, güvenli bağlanan ve çocukluk çağı travma düzeyi düşük olan bireylerden daha düşüktür.

Yöntem

Bu çalışma, korelasyonel desenle gerçekleştirilmiş bir araştırmadır. Çeşitli değişkenler karşılaştırılarak aralarındaki ilişkiler incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, İstanbul'da yaşayan evli kadınlardır. Örneklem olarak İstanbul'da yaşayan en az 1 yıldır evli olan çalışma için ulaşılabilen 95 kadın çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcıların yaşları 20 ile 60 arasında değişmektedir. çalışmanın yaş ortalaması 36,5 (standart sapma (SS)=9,7) bulunmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 30-39 yaşları arasındadır. Katılımcıların büyük bir kısmı (%82,1) severek evlendiğini belirtmiştir.

Çalışmada ağırlıklı olarak 1 ile 5 yıldır evli olan kadınlar bulunmaktadır. Evli bireylerin %44,2'sinin 1 ile 5 yıl, % 21'inin 6-15 yıl, %18,9'unun 16-25 yıl ve %14,7'sinin ise 26 yıl ve üzeri süredir evli olduklarını belirttikleri görülmektedir. Kadın katılımcılar arasında ortalama evlilik süresi 12 yıldır (SS=10,8).

17 kadın katılımcı ise görücü usulü seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu üniversite mezunudur (%42,1). "Sadece okuma-yazma biliyor" seçeneği hiç işaretlenmemiş, diğer seçenekler ise yaklaşık katılım oranlarına sahiptir. 95 katılımcıdan 29'u çocuk sahibi değildir. Katılımcılardan 31'i 1 çocuk, 35'i ise 2 çocuk sahibi olduklarını belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Katılımcılardan "Kişisel Bilgi Forumu" ile birlikte 4 adet ölçeği doldurulması istenmiştir. Bu ölçekler sırasıyla; "Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği", "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II", "İlişkilerde Mutluluk Ölçeği" ve "Sorun Tarama Ölçeği (SA-45)". Uygulama öncesinde, çalışmanın hangi amaçla kim tarafından yapıldığı, elde edilecek verilerin nerede kullanılacağı, kimlik bilgilerinin çalışmada kullanılmayacağı bilgileri verilmiş olup aydınlatılmış onamları alınarak uygulama yapılmasına dikkat edilmiştir. Ölçeklerin uygulanma süresi yaklaşık olarak 20-30 dakika arasında süre teşkil etmektedir.

Kişisel Bilgi Formu; araştırmacı tarafından hazırlanan formda katılımcılara; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, evlilik süresi, eş ile evlenme biçimi ve çocuk sayısı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Kişisel bilgi formu toplamda 7 sorudan oluşmaktadır.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği; Bernstein (1994) tarafından geliştirilen öz bildirim dayalı 20 yaş öncesinde örselenme ve ihmal yaşantılarını taramaya yönelik bir ölçektir. Ölçeğin iki versiyonu bulunmaktadır. Bu çalışmada, ölçeğin kısa form olarak bilinen 28 maddeden oluşan biçimi kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Şar ve ark.8 tarafından yapılmıştır. Çocukluk travmaları ölçeği 5'li likert tipi bir ölçektir. 5 alt boyut; duygusal ihmal, fiziksel ihmal, cinsel istismar, duygusal istismar ve fiziksel istismar, şeklindedir.⁷

Bu ölçek ile çocukluk çağı cinsel, fiziksel, duygusal istismarı ve duygusal ve fiziksel ihmalini konu alan beş alt puan ile bunların birleşiminden oluşan toplam puan elde edilmektedir. Türkiye'de CTQ puanlarının kesim noktaları konusunda şimdiye dek her hangi bir düzey belirlenmemiştir. Çalışmanın bulgularına göre cinsel ve fiziksel istismar için 5 puanın aşılmasının, yani sorulardan her hangi birine en alt düzeyde de olsa evet yanıtı verilmesinin pozitif bildirim olarak sayılma-

sı gerektiğini belirtmiştir.⁸ Fiziksel ihmal ve duygusal istismar için bu sınırın 7 puan, duygusal ihmal için ise 12 puan düzeyine çekilebileceği anlaşılmaktadır. Toplam puan için bu sınırın 35 dolayında olabileceği görülmektedir.⁸ Yapılan çalışmanın verilerine dayanarak bu çalışmada çocukluk çağı travmaları alt boyutları pozitif düzeyi aşan ve pozitif düzeyi aşmayan olmak üzere sınıflandırılmış ve evli kadınların evlilik doyumu her bir alt faktör için belirlenen bu iki kategoride incelenmiştir.⁸

Şimdiki araştırmada ise Çocukluk Çağı Travma Ölçeğinin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0,87 olarak bulunmuştur. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II; Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Selçuk ve ark. tarafından yapılmıştır⁹. YİYE-II, Likert tipi olmak üzere 7 dereceli (1=hiç katılmıyorum, 7=kesinlikle katılıyorum) bir ölçektir. Bağlanma, Kaçınma ve Kaygı puanları alınan ilgili puanlar toplanarak elde edilir.

Şimdiki araştırmada Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0,87 olarak bulunmuştur. İlişkilerde Mutluluk Ölçeği; Fletcher ve ark. (1990) tarafından geliştirilen İlişkilerde Mutluluk Ölçeği (Relationship Happiness Questionnaire); yakın ilişkilerin genel değerlendirmesini içeren 6 maddelik bir ölçektir. Ölçek maddeleri; sevgi, mutluluk, genel doyum, ilişkinin istikrarı, sorunların ciddiyeti ve ilişkiye bağlılık/yükümlülük düzeyi ile ilgili algıları ölçmektedir. Maddeler, 7 basamaklı bir ölçek üzerinden puanlanmaktadır (örn. hiç sevmiyorum 1....2....3....4....5....6....7 çok seviyorum gibi). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan ise 42'dir. Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,87'dir. Bu çalışmada ise yapılan analizler sonucu 4'üncü sorunun güvenilirliği düşürdüğü saptanmış ve değerlendirmeden çıkarılmıştır. Son düzenleme sonucunda Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,7 bulunmuştur.

Sorun Tarama Ölçeği (SA-45); Multi Healty System İnc. (MHS) adına, başta Edward A. Maurish'in bulunduğu uzman bir kurul eşliğinde SCL-90-R verileri baz alınarak geliştirilmiştir. (SA-45) kısa ama kapsamlı genel bir psikiyatrik semptomatoloji ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilmiştir. Maddeler, 5'li Likert skalada "Hiç"ten "Aşırı"ya doğru derecelendirilmektedir.

SA-45 STÖ Dokuz belirti alanını ölçen çok boyutlu bir yapıya sahiptir. SA-45 STÖ, genel psikiyatrik semptomatolojiyi değerlendirme amacıyla hazırlanmış, dokuz belirti alanı skalasından oluşmaktadır. Bu belirti alanları sırasıyla; Anksiyete (ANK), Depresyon (DEP), Düşmanlık (DÜŞ), Kişilerarası Duyarlık (KAD), Obsesif Kompulsif Belirtiler (OBK), Paranoid Düşünceler (PAD), Fobik Kaygı (FOK) Psikotizm (PSİ), Somatizasyon (SOM) şeklindedir. Bu alanlara ek olarak Genel Belirti Düzeyi (GBD) ve Olumlu Belirti Toplamı (PST) endeks puanı sağlanmaktadır.

Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,96 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Yapılan normallik analizleri sonucu çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,5 ile -1,5 arasında olduğu görülmüş ve normal dağılım gösterdiğine kanaat getirilmiştir.¹⁰ Uygulama sonrasında verileri değerlendirmeye başlamadan önce, çalışmada kullanılan tüm ölçeklerin güvenilir olup olmadığının belirlenmesi için Cronbach Alpha Katsayısı hesaplanmıştır. Çalışmanın değişkenleri normal dağılım gösterdiğinden Pearson Korelasyonu tercih edilmiştir. Independent Samples T-Testi ve One-Way Anova kullanılan diğer istatistiksel yöntemlerdir.

Bulgular

Katılımcıların yaşları 20 ile 60 arasında değişmektedir ve çalışmanın yaş ortalaması 36,5 (SS=9,7) bulunmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 30-39 yaşları arasındadır. Katılımcıların büyük bir kısmı (%82,1) severek evlendiğini belirtmiştir.

Çalışmada ağırlıklı olarak 1 ile 5 yıldır evli olan kadınlar bulunmaktadır. Evli bireylerin % 44,2'sinin 1 ile 5 yıl, % 21'inin 6-15 yıl, %18,9'unun 16-25 yıl ve %14,7'sinin ise 26 yıl ve üzeri süredir evli olduklarını belirttikleri görülmektedir. Kadın katılımcılar arasında ortalama evlilik süresi 12 yıldır (SS=10,8).

17 kadın katılımcı ise görücü usulü seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Üniversite mezunudur (%42,1). "Sadece okuma-yazma biliyor" seçeneği hiç işaretlenmemiş, diğer seçenekler ise yaklaşık katılım oranlarına sahiptir.

95 katılımcıdan 29'u çocuk sahibi değildir. Katılımcılardan 31'i 1 çocuk, 35'i ise 2 çocuk sahibi olduklarını belirtmiştir.

1. Evlilik Doyumu Düzeyinin Evli Bireylerin Sosyodemografik Verileri ile Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

İlişkilerde Mutluluk Ölçeği puan ortalamalarının sosyodemografik özelliklerine ilişkin varyans analizi bulguları incelenmiştir. Buna göre, evli kadınların evlilik doyumu ile yaşları (F=0,550, $p>0,05$); çocuk sayısı (F=0,345, $p>0,05$); evlilik süresi (F=1,179, $p>0,05$); eğitim durumu (F=0,206, $p>0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmamıştır.

Mutluluk Ölçeği puan ortalamalarının evlilik şekillerine ilişkin t testi analizi bulguları incelenmiştir. Buna göre, evli İlişkilerde kadınların evlilik doyumu ile evlilik şekilleri ($t=-1,045$, $p>0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmamıştır.

2. Evlilik Doyumu Düzeyinin Evli Bireylerin Psikolojik İy Oluş Alt Ölçekleri ile Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Semptom değerlendirme ölçeği alt boyutları ile ilişkilerde mutluluk ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla uygulanan Pearson korelasyon testi sonucunda; Depresyon (DEP) puanları ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği (İMO) puan ortalamaları arasında $p>0,01$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,439$, $p>0,01$). Buna göre, bireylerin depresyon düzeyleri arttıkça ilişkiden alınan doyum azalmaktadır.

Düşmanlık (DÜŞ) puanları ile İMO puan ortalamaları arasında $p>0,05$ düzeyinde istatistiksel düzeyde anlamlı bir fark bulunmuştur. DÜŞ ile İMO arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,320$). Buna göre, ilişkilerinde düşük doyuma sahip bireylerin düşmanlık düzeyleri yüksektir.

Kişilerarası Duyarlılık (KAD) puanları ile İMO puan ortalamaları arasında $p>0,05$ düzeyinde negatif yönde olmak üzere anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,238$, $p>0,05$) Elde edilen sonuca göre, Kişilerarası duyarlılık arttıkça, evlilikten alınan doyum azalmaktadır.

Paranoid Düşünce (PAD) puanları ile İMO puan ortalamaları arasında $p>0,01$ ($r=-0,301$) düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre, paranoid düşünceler arttıkça ilişki doyumu azalmaktadır.

Genel Belirti Düzeyi (GBD) puanları ile İMO puan ortalamaları arasında $p>0,01$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,282$, $p>0,01$). Buna göre, genel belirti düzeyi arttıkça ilişki doyumu düşmektedir.

Psikotizm (PSİ), Anksiyete (ANK), Somatizasyon (SOM), Fobik Kaygı (FOK) ve Obsesif-Kompulsif Belirtiler (OBK) puanları ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği (İMO) puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3. Evlilik Doyumu Düzeyinin Evli Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları Alt Ölçekleri ile Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin 5 alt boyutundan alınan puanlar ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği toplam puan ortalamaları arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyonu ile bakılmıştır. Yapılan istatistik sonucunda Çocukluk Çağı Travmaları 5 alt boyutundan sadece Fiziksel İstismar ve Cinsel İstismar puanları ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Cinsel İstismar puanları ile İMO puan ortalamaları arasında negatif yönde $p>0,05$ düzeyinde bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,236, p>0,05$).

Fiziksel İstismar puanları ile İMO puan ortalamaları arasında $p>0,05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,241, p>0,05$).

Çocukluk Çağı Travmalarının Duygusal İstismar, Fiziksel İhmal ve Duygusal İhmal boyutları kendi aralarında ilişkili olmakla birlikte İlişkilerde Mutluluk Ölçeği ortalama puanına bir etkisi görülemedi.

Çalışma doğrultusunda yapılan Pearson Korelasyonu sonucunda Fiziksel İhmal ile Duygusal İhmal ($r=0,330$) ve Fiziksel İstismar ($r=0,361$) arasında $p>0,01$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, Fiziksel İhmal puanları arttıkça Duygusal İhmal ve Fiziksel İstismar puanları artmaktadır.

Duygusal İhmal puanları ile Cinsel İstismar ($r=0,206, p>0,05$), Duygusal İstismar ($r=0,416, p>0,01$) ve Fiziksel İstismar ($r=0,485, p>0,01$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre Duygusal İhmal puanları arttıkça Cinsel İstismar, Duygusal İstismar ve Fiziksel istismar puanları da artmaktadır.

Cinsel İstismar ile Fiziksel İstismar ($r=0,301, p>0,01$) ve Duygusal İstismar ($r=0,294, p>0,01$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre Cinsel İstismar puanları arttıkça Fiziksel İstismar ve Duygusal İstismar puanları da artmaktadır.

Duygusal İstismar ile Fiziksel İstismar ($r=0,474, p>0,01$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, Duygusal İstismar puanları arttıkça Fiziksel İstismar puanları da artmaktadır.

4. Evlilik Doyumu ile Fiziksel İstismar Puanları Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Fiziksel istismara uğramış evli kadınların evlilik doyumu düzeylerinin karşılaştırması üzerine yapılan t testi sonrasında pozitif bildirim sınırını aşan ve aşmayan kadınların evlilik doyumlarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur ($t(93)=2,394, p=0,019$). Buna göre, fiziksel istismar pozitif sınırını aşan kadınların evlilik doyum düzeyleri ($X=5,8000$), pozitif bildirim sınırının aşağısında kalan kadınların evlilik doyumundan düşüktür ($X=6,1944$).

5. Evlilik Doyumu ile Cinsel İstismar Puanları Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Cinsel istismara uğramış evli kadınların evlilik doyumu düzeylerinin karşılaştırması üzerine yapılan t testi sonrasında pozitif bildirim sınırını aşan ve aşmayan kadınların evlilik doyumlarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur ($t(93)=2,339, p=0,021$). Buna göre, cinsel istismar pozitif sınırını aşan kadınların evlilik doyum düzeyleri ($X=5,7700$), pozitif

bildirim sınırının aşağısında kalan kadınların evlilik doyumundan düşüktür ($X=6,1813$).

6. Evlilik Doyumu Düzeyinin Evli Bireylerin Bağlanma Alt Ölçekleri ile Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bağlanma Stilleri ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği Puanları Arasında yapılan Pearson korelasyonuna göre, Kaçınan Bağlanma ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği Puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kaygılı Bağlanma ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,288, p>0,01$).

7. Evli Bireylerin Bağlanma Alt Ölçeklerinin Çocukluk Çağı Travmaları Alt Ölçekleri ile Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin 5 alt boyutundan alınan puanlar ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin 2 alt boyutundan alınan puanlar arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyonu ile bakılmıştır. Yapılan istatistik sonucunda Çocukluk Çağı Travmaları 5 alt boyutundan Fiziksel İhmal, Fiziksel İstismar, Duygusal İhmal ve Duygusal İstismar puanları ile Kaygılı Bağlanma arasında, Duygusal İhmal ile Kaçınan Bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kaygılı Bağlanma $p>0,01$ düzeyinde Duygusal İstismar ($r=0,279$) ve Duygusal İhmal ($r=0,357$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Kaygılı Bağlanma $p>0,05$ düzeyinde Fiziksel İstismar ($r=0,230$) ve Fiziksel İhmal ($r=0,205$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Kaçınan Bağlanma $p>0,05$ düzeyinde Duygusal İhmal ($r=0,245$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

8. Kaygılı Bağlanma ile Çocukluk Çağı Travmaları Alt Ölçekleri Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin alt ölçeklerinden fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel istismar, duygusal istismar sınır altı ve sınır üstü pozitif bildirim sahip iki grubun kaygılı bağlanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T testi sonucunda pozitif bildirim düzeyi düşük ve yüksek olan katılımcılar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p>0,05$).

Buna göre, fiziksel istismar pozitif sınırını aşan kadınların kaygılı bağlanma düzeyleri ($X=45,0000$), pozitif bildirim sınırının aşağısında kalan kadınlardan yüksektir ($X=38,5352$).

Duygusal İstismar pozitif sınırını aşan kadınların kaygılı bağlanma düzeyleri ($X=45,0645$), pozitif bildirim sınırının aşağısında kalan kadınlardan yüksektir ($X=37,7969$).

Duygusal İhmal pozitif sınırını aşan kadınların kaygılı bağlanma düzeyleri ($X=48,0909$), pozitif bildirim sınırının aşağısında kalan kadınlardan yüksektir ($X=37,7808$).

Fiziksel İhmal pozitif sınırını aşan kadınların kaygılı bağlanma düzeyleri ($X=45,5294$), pozitif bildirim sınırının aşağısında kalan kadınlardan yüksektir ($X=39,0000$).

9. Kaçınan Bağlanma ile Çocukluk Çağı Travmaları Duygusal İhmal Alt Ölçeği Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin alt ölçeği olan duygusal ihmal puanlarından sınır altı ve sınır üstü pozitif bildirim sahip iki grubun kaçınan bağlanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T testi sonucunda pozitif

bildirim düzeyi düşük ve yüksek olan katılımcılar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p>0,05$).

Buna göre, duygusal ihmal pozitif sınırını aşan kadınların kaçınan bağlanma düzeyleri ($X=34,5455$), pozitif bildirim sınırının aşağısında kalan kadınlardan yüksektir ($X=28,1644$).

Tartışma

Araştırma kapsamına alınan bireylerin ilişkilerde mutluluk puan ortalaması $30,47\pm 6,09$ 'dur. İlişkilerde Mutluluk Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puanın "42" olduğu göz önüne alındığında, bu çalışmadaki kişilerin ilişkilerde mutluluk puanlarının yüksek başka bir deyişle, bu kişilerin evliliklerinde algıladıkları mutluluğun yüksek olduğu söylenebilir.¹¹

Demografik değişkenlerle evlilik doyumu ilişkisine bakıldığında araştırma bulguları; evlilik memnuniyeti ile yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı ve eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yönündedir. Geçmiş çalışmalara bakıldığında, yaş ile evlilik doyumu arasında bir ilişki bulunamayan birçok araştırma mevcuttur.¹²⁻¹⁴

Mevcut çalışmada Evlilik doyumu toplam puan ortalaması üzerinden düşünüldüğünde, evlilik süresi ile anlamlı ilişki görülmemiştir. Yapılan çalışmaların bulgularına göre de, eşlerin evlilik doyumlarının evlilik yılı değişkenine bağlantılı olmadığı görülmektedir.^{11,15-17} Evlilik süresinin evlilik doyumu ile ilişkisine dair çeşitli tartışmalar sürmektedir.

Yapılan çalışmada evlilik doyumunun yaş ve evlilik süresi değişkenleri tarafından yordanamamasının nedeninin katılımcıların evlilik doyumu puanlarının yüksek olması olduğu düşünülmektedir. Evlilik şeklinin evlilik doyumunu yordanamamasının nedeninin severek evlenen katılımcıların sayısının görücü usulü evlenen katılımcı sayısından çok daha fazla olduğu ve yeterli örnekleme ulaşılmadığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Güncel çalışmada evlilik doyumu ile eğitim durumu arasında fark bulunamamasının nedeninin örneklemin eğitim düzeyinin yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir. En az ilköğretim seviyesinde eğitim durumuna sahip olan örneklemin çoğunluğu üniversite eğitim düzeyinde yoğunlaşmaktadır. Evlilik doyumu ve eğitim düzeyi üzerine yapılan geçmiş çalışmalar eğitim düzeyindeki yükselişe, evlilik doyumu ve uyumdaki artışın eşlik ettiğini göstermektedir.^{18,19}

Güncel çalışmada evli kadınlardan çocuk sahibi olanlar ile olmayanlar arasında evlilik doyumu toplam puan ortalamaları açısından aralarında fark görülmemiştir. Bu sonuca paralel bulgular elde eden bir çalışma bu durumu, evlilik uyumu, ana baba rolü ya da karı koca rolünün çocuk sayısı ile farklılaşmadığı ve birbirlerinden ayrı işledikleri şeklinde açıklamışlardır.¹¹ Bir diğer açıdan ise toplumsal cinsiyet rollerinin gün geçtikçe iş hayatına giren kadınların artması ile değişime uğraması, çiftlerin çocuk sahibi olduktan sonra çocuk bakımını paylaşımlarından kaynaklanabileceği şeklinde düşünülebilir.

Araştırmada psikolojik iyi oluş semptom değerlendirme ölçeği ile incelenmiş ve 9 alt faktör için evlilik doyumuna ayrı ayrı bakılmıştır. Bu incelemeler sonucunda evlilik doyumu ile psikolojik iyi oluş alt faktörleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde, bu bulgunun önceki araştırma sonuçlarıyla tutarlı olduğu görülmüştür.²⁰⁻²⁶

Semptom tarama ölçeği alt boyutlarından düşmanlık ile evlilik doyumu arasında beklenenler doğrultusunda negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Düşmanlık alt boyutunun ölçtüğü tartışmaya girme, bağırma, başkalarına zarar verme

gibi durumların ilişkiye zarar verdiği ve kısa/uzun vadede ilişki doyumunu düşürdüğü savunulabilir. Evlilikteki fiziksel ve sözel saldırganlıklar, eşin aşağılayıcı suçlayıcı davranışları, ayrılık ve boşanma tehdidi gibi evlilik ilişkisindeki problemlerin

kişilerin stres seviyesini yükselterek depresif belirtileri arttırdığı bilinmektedir.²⁷

Bu çalışmada depresyon ile evlilik doyumu arasında bir ilişki olduğu gözlenmiş, evlilik doyumu düşük olan kadınların depresyon seviyeleri daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda, depresyon nedenleri arasında kadınların evlilik hayatına girmesi ile üstlendikleri sorumlulukların artması sayılabilir. Yapılan bir çalışmada kadının ev işinin yanında ücretli bir işte çalışmasının daha fazla enerji ihtiyacına neden olduğu ve bunun da kadında stres ve depresyona yol açarak evliliğini olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir.²⁷

Psikopatoloji ve evlilik doyumu ilişkisinin incelendiği çalışmada, her iki eşin depresyon ve anksiyete düzeylerini ölçmüş ve evlilik doyumunun kişinin kendi anksiyete ve depresyon düzeyi ve eşin depresyon düzeyi ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁶

Paranoid düşünce ile evlilik doyumu arasında ilişki bulunmuş ve bu ilişki, paranoid düşüncenin eşe yönelik olduğunda çift arasında sorunlara yol açabileceği şeklinde açıklanabilir.

Psikolojik iyi oluş alt faktörlerinin ortak yanı bireylerde işlevselliği bozmalarıdır ve bu durumun da evli bireylerin evlilik yaşantısına zarar vermesi kaçınılmazdır.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda çocukluk çağında yaşanan travmalar ile evlilik doyumu arasında istatistiksel açıdan negatif yönde bir ilişki saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bu bulgu travmatik anıların evlilik doyumunu düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu bulgu literatürdeki çocuklukta yaşanan travmalar ile evlilikte yaşanan olumsuzluklar arasında bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmanın çocukluk döneminde fiziksel istismar, tecavüz veya ciddi fiziksel saldırılara maruz kalan evli bireyler arasında boşanma ve ayrılma oranlarının daha yüksek olduğu bulguları ile benzerlik göstermektedir.⁶

Yapılan korelasyon sonucunda bağlanma stili ile evlilik doyumu yüksek düzeyde ilişkili bulunmuş ve bu sonuçların geçmiş çalışmalarla karşılaştırıldığında tutarlı olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmalar sonucunda kaçınan ve kaygılı bağlanma stillerinin ilişki doyumunu negatif yönde yordadığı görülmüştür. Yapılan istatistik sonucunda görülmüştür ki araştırmaya katılan kadınların kaygı ve kaçınma puanları düştükçe incelenen evlilik doyumu ve travmatik yaşantılar değişkenleri pozitif yönde artış gözlenmiştir.

Güncel çalışmada çocukluk çağı travmaları ile bağlanma alt düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırmanın sonuçları çocukluk döneminde fiziksel ihmal, fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmale uğrama ile kaygılı bağlanma geliştirme arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin varlığını göstermiştir. Özetle geçmiş çalışmaların bulgularını destekler nitelikte bu çalışmanın bulguları arasında, çocuklukta olumsuz yaşantıların güvensiz bağlanmanın ortaya çıkmasına, özellikle güvensiz bağlanma stillerinden kaygılı bağlanmaya neden olduğu yer almaktadır.^{5,28}

Çocuğa istismarı uygulayanın genellikle en yakınındaki kişilerden biri olması ve bağlanma davranışının özellikle kişi üzerinde stres yaratan durumlarda artması istismarın birey üzerinde kaygılı bağlanma yaratmasında etkili olabilir. Güvenli bir bağlılığın temeli aynı zamanda uygun zamanda bakım verenden kopma davranışının gerçekleşmesini içerir.

Oysa travmatik bir ortamda istismara uğrayarak büyüyen bir çocuk bu sağlıklı kopma davranışını geliştirememesi araştırmamızda bulguların işaret ettiği kaygılı bağlanmanın nedeni olabilir.²⁹ Bu bulgu bağlanma teorisinin temelini oluşturan çocukluk yaşantılarının bireyin kişilik gelişiminin temelini oluşturduğu şeklindeki varsayımı desteklemektedir.³⁰

Çalışmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Yapılan çalışmada evlilik doyumu ile psikolojik iyi oluş arasında bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Bireylerin evlilik öncesi bir takım psikolojik problemlere sahip olup olmadığı bilinmemektedir. Bu nedenle yapılan çalışmada hangi faktörün bir diğerini etkilediği bilinmemektedir. Evli bireylerin evlilik öncesi psikolojik iyi oluşları ölçülmemiş olup bu durumun ileriki çalışmalarda evlilik öncesi ve sonrası olarak ölçülmesi tavsiye edilmektedir.

Sadece kadınların ele alınması tek taraflı bir bakış açısına neden olmuş, eşlerinin bağlanma stilleri, psikolojik iyi oluş durumları ve çocukluk çağı travmalarına sahip olup olmadıkları ölçülmemiştir. Gelecek çalışmalarda, benzer çalışmalarda olduğu gibi, cinsiyet farklılıklarının ölçülmesi tavsiye edilmektedir. Evlilik karı-koca ilişkisinden oluşmakta ve bu iki bireyin de evlilik ilişkisini değerlendirmesi önem taşımaktadır. Eşlerinin bu durumları ölçülmesi halinde evlilik doyumuna ve kadınların düşük/yüksek evlilik doyum puanlarının nedenlerine açıklık getirebileceği düşünülmektedir.

Güncel çalışma bulguları arasında evlilik süresi, yaş, çocuk sayısı ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermedikleri bulunmaktadır. Gelecek çalışmalarda eğitim seviyesi düşük, kırsal kesimde yaşayan, sosyo-ekonomik olarak ortalamanın altında bulunan bireyler ile eğitim seviyesi yüksek, kentte yaşayan ve sosyo-ekonomik açıdan yüksek düzeyde bulunan grupların karşılaştırılması, bu faktörlerin evlilik doyumu üzerindeki etkisini analiz etmede yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırmada 1 yıldan uzun süredir evli kadın katılımcılar ele alınmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçları doğrultusunda boşanmış katılımcıların büyük katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Gelecek çalışmalarda boşanmış bireyler ile evli bireyleri karşılaştırmak, bağlanma stillerinin, psikolojik iyi oluş durumunun ve çocukluk ihmal ve istismarının hangi düzeyde boşanmaya neden olabileceğini ortaya koymak açısından yarar sağlayabilir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında çalışmanın başında belirlenen soruların birçoğunun cevaplandırıldığı ve istenilen sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Fakat belirtmelidir ki sosyo-demografik değişkenlerin hiç birinde anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Ülkemizde, bu çalışmada da olduğu gibi, evlilikle ilgili bilimsel çalışmaların çoğunluğu iyi eğitim görmüş büyük kentli örneklerle gerçekleştirilmiştir. Onun için eğitim seviyesi görece düşük ve kırsal kesimde evlilik sorunu yaşayan kimselerle yapılacak çalışmalara gereksinim vardır.

Kaynaklar

- Hawkins JL. Associations between companionships, hostility, and marital satisfaction. *J Marriage Fam.* 1968;30(4):647-650.
- Altıparmak S, Eser E. 15-49 Yaş grubu evli kadınlarda yaşam kalitesi. *Aile ve Toplum.* 2007;3(11):29-34.
- Kobak R, Hazan C. Attachment in Marriage: The effects of security and accuracy of working models. *J Pers Soc Psychol.* 1991;60(6):861-869.
- Lussier Y, Sabourin S, Turgeon C. Coping strategies as moderators of the relationship between attachment and marital adjustment. *Journal of Personal and Social Relationships.* 1997;14(6):777-791. doi:10.1177/0265407597146004
- Uğur Z. Bipolar affektif bozulukta bağlanma biçimleri, çocukluk çağı travmaları ve agresyon ilişkisi [Uzmanlık Tezi]. İstanbul: Sağlık Bakanlığı, İst. Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Has. Eğt. ve Arş. Hastanesi; 2010.
- Whisman MA. Childhood trauma and marital outcomes in adulthood. *Personal Relationships.* 2006;13(4):375-386. doi:10.1111/j.1475-6811.2006.00124.x
- Bernstein EM, Fink L, Handelsman L, et al. Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *Am J Psychiatry.* 1994;151(8):1132-1136. doi:10.1176/ajp.151.8.1132
- Şar V, Öztürk E, İkikardeş E. Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri J Med Sci.* 2012; 32(4):1054-1063.
- Selçuk E, Günaydın G, Sümer N, ve ark. Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II'nin türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları.* 2005;8(16):1-11.
- Tabachnick BG, Fidell LS. *Using Multivariate Statistics.* 6th ed. Boston: Pearson; 2013.
- Tutarel-Kışlak Ş, Çabukça F. Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Aile ve Toplum Eğitimi-Kültür ve Araştırma Dergisi.* 2002;2(5):35-42.
- Yeşiltepe SS. Öğretmenlerin evlilik uyumlarının psikolojik iyi oluş ve bazı değişkenler açısından incelenmesi [Uzmanlık Tezi]. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2011.
- Kubat DE. Evli bireylerde aldatma eğilimi ve evlilik doyumu ilişkisinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Haliç Üniversitesi; 2012.
- Zeytinoglu E. Evli bireylerin benlik saygısı, kiskançlık düzeyi, evlilikteki çatışmalar ve evlilik doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2013.
- Dökmen ZY. Çalışma durumları farklı üç grup kadından ruh sağlığı, kontrol odağı inancı ve cinsiyet rolü. *Türk Psikoloji Dergisi.* 2003;18(51):111-124.
- Turanlı P. Orta yetişkinlikte evlilik uyumu ile benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin saptanması [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Maltepe Üniversitesi; 2010.
- Yüksel Ö. Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri. *Türk Psikiyatri Dergisi.* 2015;26(3):181-8.
- Fışloglu H. Lisansüstü öğrencilerin evlilik uyumu. *Psikoloji Dergisi.* 1992;7(28):16-22.
- Çağ P, Yıldırım İ. Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 2013;39(4):13-23.
- Glenn ND. Psychological Well-Being in the Postparental Stage: Some Evidence from National Surveys. *J Marriage Fam.* 1997;37:105-110.
- Kim HK, McKenry PC. The relationship between marriage and psychological well-being: a longitudinal analysis. *Journal of Family.* 2002;23(8):885-911. doi:10.1177/019251302237296
- Proulx CM, Helms HM, Buehler C. Marital quality and personal well-being: a meta-analysis. *J Marriage Fam.* 2007;69(3):576-593. doi:10.1111/j.1741-3737.2007.00393.x
- Rogers SJ, DeBoer DD. Changes in wives' income: effects on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce. *J Marriage Fam.* 2001;63(2):458-472. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00458.x
- Sacco WP, Phares V. Marital satisfaction, partner appraisal, depression and self-esteem: evidence of positivity strivings. *J Marriage Fam.* 2001;63(2):504-513. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00504.x
- Uluyol FM. Bağlanma Örüntüleri, Eşe Yönelik Kişilerarası Şemalar ve Evlilik Sorunlarıyla Başa Çıkabilme Düzeyleri Arasındaki İlişkiler [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2014.
- Gülyüksel Akdağ F, Cihangir Çankaya Z. Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 2015;11(3):646-662.
- Özen Kapız S. İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E. Dergisi.* 2002;3(4):139-153.
- Chasan N. Alkol Bağımlılığı ile Çocukluk Çağı Travmaları İlişkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Maltepe Üniversitesi; 2010.
- Woke AB, Thomas JO, Candela Violent K. Attachment styles and image in thematic stories about relationship, personality and social psychology bulletin. 1996;22(10):1030-1034. doi:10.1177/01461672962210006
- Andersson C. Shame and Attachment: An Experimental Study on Unconscious Shame, Its Relation to Attachment and Implicit Mood, and A Correlational Study on Internalized Shame and Attachment Style [Master's Thesis]. Sweden: Uppsala University; 2001.